

historisch, filosofisch, politiek en maatschappelijk terrein, romans in feuilletonvorm(!) en de 'Cronaca Contemporanea', lopend commentaar op de ontwikkelingen en gebeurtenissen op politiek en kerkelijk terrein in vele landen in Europa en daarbuiten. Het was deze laatste rubriek die de meeste neerlandica opleverde.

De *Civiltà* verwoordde op monolithische wijze kerkelijk-theologische standpunten van de meest rigide orthodoxie; de politieke stellingname was die van een naar reactie neigend conservatisme, antidemocratisch, anti-liberaal, anti-socialistisch. Voor de vooruitstrevende tijdgenoot vormde de *Civiltà*, samen met Louis Veuillot's *L'Univers*, de belichaming van het begrip 'ultramontanisme'; het blad was het orgaan van een intransigent katholicisme waarin niet slechts ongelovigen en vijanden van de kerk werden bestreden, maar iedereen, ook gematigde liberalen en liberaal-katholieken, die niet de opvatting deelde dat de moderne staat verworpen moest worden en de christelijke grondslagen van de samenleving hersteld. Dat wil overigens niet zeggen dat de politieke commentaren in de 'Cronaca Contemporanea' uitsluitend vooroordelen weerspiegelen; ze bevatten vaak interessante informatie. Het belang van het tijdschrift voor de (kerk)historicus ligt evenwel elders.

De *Civiltà Cattolica* was een orgaan waarin de opvattingen op kerkelijk, theologisch en politiek terrein aan de top van de curie tot uiting kwamen; niet echter, zoals de *Osservatore Romano*, een officieus orgaan dat definitieve stellingnamen weergaf, maar de plaats waar men het tot stand komen daarvan kon volgen. In de woorden van A.C. Jemolo:

'Il periodico ha sempre cercato d'interpretare il pensiero del papa regnante, di essere la staffetta del desiderio pontificio ancora non espresso che una certa soluzione venisse raggiunta, una certa credenza divenisse dogma, una certa prassi, regola disciplinare.'²

Bij alle grotere en veel kleinere gebeurtenissen op kerkelijk en politiek terrein toonde het blad zich betrokken, waarbij de artikelen door de buitenwereld niet zonder reden vaak werden geïnterpreteerd als geïnspireerd van hogerhand; heel duidelijk bleek dat bij-

2. Jemolo, *Chiesa e stato*, 137.